

**Lech Krzyżaniak, Michał
Kobusiewicz, Marek
Chłodnicki, Krzysztof
Ciałowicz, Maria Kaczmarek, Karla
Kroeper, Nathalie Buchez**

Kadero. Prowincja Chartum

Informator Archeologiczny : badania 23, 106-107

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PALMYRA

Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej
UW w Kairze

Prace polowe prowadziła misja, kierowana przez prof. dr. hab. Michała Gawlikowskiego w składzie: dr Maria Krogulska, mgr Dorota Bielińska, mgr Janusz Byliński (archeolog), dr inż. arch. Marek Barański (architekt) p. Waldemar Jerke (fotograf) i studentka p. Joanna Groszkowska. Kampania trwała od 20 września do 11 listopada 1989 roku.

Głównym obiektem badań w tym sezonie był drugi z trzech bloków zabudowy na terenie nowej koncepcji, na północ od Wielkiej Kolumnady. Odslonięto tu główne pomieszczenie rzymskiej bazyliki z połowy II w. n.e. Sala o wymiarach 21,6 na 12,8 m wyposażona była w apsydę, zlokalizowaną pośrodku wschodniej, dłuższej ściany. Ochronomawaniem szerokiej na 5,8 m apsydy były dwa zwieńczone kwadratowymi kapitelami pilastry, na których opierał się zamykający apsydę od góry łuk. Wszystkie klisze łuku zostały odnalezione, możliwa będzie zatem anastyloza tego elementu. Przed apsydą znajdowało się wysokie na 0,45 m podium o wymiarach 8,5 na 5 m. Do głównej sali można się było dostać przez pojedyncze drzwi. Były one szerokie na 1,75 m i za pomocą schodów łączyły się z brukowanym dziedzińcem, który oddzielał budynek od Wielkiej Kolumnady. W przeciwległej, północnej ścianie znajdowało się troje drzwi, środkowe szerokie na 3,8 m i para bocznych łączących po 1,9 m. Rozdzielone wysokimi na 3,8 m filarami przejścia prowadziły na leżący za bazyliką kolejny dziedzińiec. Od wschodu i zachodu do głównej sali przytykały oczekujące wciąż na odczyszczenie pojedyncze rzędy pomieszczeń. Opisana budowla należy do typu rzymskich bazylik cywilnych i musiała być wzniesiona w poł. II w. n.e. Taką datę potwierdza styl dekoracji architektonicznej budynku.

W trudnym do wydatowania momencie nieco już zniszczona budowla została zaadaptowana na kościół. Odbudowano zniszczone apsydę, wyposażając ją w przejście do powstałej za nią zakrystii. Na poprzedzającej apsydę platformie wzniesiono cancellum a nawę wyposażono w stojące pod ścianami ławy, które zablokowały m. in. dwa z trzech przejść w południowej ścianie. Nowy otwór został natomiast przebit w ścianie zachodniej, na przeciwko apsydy. Zmian dokonano też na zewnątrz pomieszczenia. Dziedzińiec od strony Wielkiej Kolumnady został pokryty nowym brukiem, który przykrył niepotrzebne już starsze schody, a wzdłuż fasady powstał portyk z czterech kolumn. Budowla została ewaluowana w VIII lub IX w. n.e. i wkrótce potem zawałiła się.

Kontynuowano, rozpoczęte w poprzednim sezonie, prace oczyszczające w wieży grobowej Kitota (nr 44, zbudowana w 40 r. n.e.) w Dolinie Grobów. W trakcie prac odkryto liczne fragmenty tkanin z różnych surowców, płacilonki, fragmenty skórzaných butów i rzadziej spotymane wyroby z drewna i ceramiki. Warto specjalnej wzmianki są nie znane dotychczas z Palmyry fragmenty papirusu.

Wykonane zostały też sondáže na terenie górującego nad oazą Palmyry arabskiego zamku. Wydzielone zostały dwie fazy konstrukcji tego obiektu, z których starsza pochodzi z XIII w. n.e.

Planowane są dalsze prace wykopaliskowe na terenie nowej koncepcji i prace inwentaryzacyjne w wieży grobowej Kitota i na zamku.

Sudan

KADERO
Prowincja ChartumStacja Archeologii Śródziemnomorskiej
UW w Kairze we współpracy z Muzeum
Archeologicznym w Poznaniu

Ekspedycją kierował doc. dr hab. Lech Krzyżaniak (autor sprawozdania), a w badaniach udział wzięli: doc. dr hab. Michał Kobusiewicz (Zakład Archeologii Wielkopolski IHKM PAN w Poznaniu), dr Marek Chłodnicki (Muzeum Archeologiczne w Poznaniu), dr Krzysztof Ciałowicz (Instytut Archeologii UJ), dr Maria Kaczmarek (Instytut Antropologii UAM), mgr Karla Kroeper (RFN) i Nathalie Buchez (Francja). Jedenasty sezon badań. Osada i cmentarzysko neolityczne oraz cmentarzysko meroickie.

Kontynuowano badania osady neolitycznej (V tys. p.n.e.) i związanego z nią cmentarzyska, odkryto także dalsze pochówki z okresu kultury meroickiej (pierwsza połowa I tys. n.e.). W północnym middenie osady neolitycznej założono wykop sondażowy o pow. 2 x 4 m; odkryto w nim materiał typowy dla tego stanowiska składający się z fragmentów naczyń ceramicznych, wyrobów krzemienych i kamiennych oraz szczątków zwierzęcych. W rezultacie szlamowania ziemi z wykopu uzyskano próbkę zwęglonych szczątków roślinnych.

W środkowej partii pagórka-stanowiska kontynuowano badania cmentarzyska neolitycznego. Założono w tym celu wykop o powierzchni 800 m². Odkryto w nim 25 grobów; 4 inne pochówki odkryto na silnie zerodowanej powierzchni pagórka (były one bez wyposażenia), poza wykopem. Tylko kilka grobów odkrytych w wykopie zawierało wyposażenie i — podobnie jak to zaobserwowano w poprzednich sezonach — koncentrowały się one wyraźnie w północnej części majdanu pagórka (groby bez lub z ubogim wyposażeniem usytuowane są w jego południowej części). Spąg jam grobowych tych bogatych grobów, sięgających 95 cm głębokości, zawierał silną koncentrację czerwonej ochry (pozostałość malowania nią pojemnika na zwłoki lub samych zwłok). Wyposażenie grobowe składało się z ceramiki stołowej, palet kosmetycznych, ozdób osobistych (paciorki z muszlelek morskich i karneolu), narzędzi pracy (tnących, złożonych z ostrza w postaci szeregu zbrojników półksiężycowatych) oraz grudek ochry i malachitu/amazonitu. Zwłoki układano w grobach w pozycji „contracted”.

Na zerodowanej powierzchni stanowiska odkryto także 2 pochówki nie zawierające wyposażenia, najprawdopodobniej o chronologii mezoickiej.

Badania w Kadero będą kontynuowane w 1991 roku.

ZSRR

WOŁCZYN
okr. Brześć, Białoruska SRR

Ministerstwo Kultury i Sztuki Fundacja
Kultury Polskiej Instytut Architektury
i Konserwacji Zabytków w Mińsku

Ze strony polskiej prace prowadzili mgr Janusz Firlet i dr Zbigniew Pianowski (autorzy sprawozdania), działający z ramienia Komisji Fundacji Kultury Polskiej, powołanej przez Ministra Kultury prof. dr. Aleksandra Krawczuka i kierowanej przez prof. dr. hab. Aleksandra Gięysztora. Ze strony białoruskiej badania prowadził dr Aleksander Krawcewicz. Pierwszy sezon badań. Finansowała Fundacja Kultury Polskiej oraz Instytut Architektury i Konserwacji Zabytków w Mińsku. Kościół p.w. św. Trójcy, barokowy (1733-1743), budowla centralna, ośmioboczna z nisząmi w narożach. Od 1938 r. miejsce spoczynku króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Porządkowanie wnętrza, badania niszy królewskiej, krypt grobowych i eksploracje na zewnątrz kościoła.

Badania w kościele św. Trójcy w Wołczynie miały na celu pozyskanie szczątków związanych z pochówkiem króla Stanisława Augusta Poniatowskiego oraz rozpoznanie posadowienia murów kościoła dla przygotowania technicznego projektu jego restauracji. Katastrofalny stan zachowania kościoła (zawalony dach, popękane mury) spowodował konieczność oczyszczenia wnętrza by umożliwić dotarcie do miejsca w którym spoczywał król (tj. do niszy północno-zachodniej). Dokonała tego ekipa PP PKZ Oddział Białystok pod kierunkiem mgr inż. arch. Ewy Gawlikowskiej-Pisniak z Fundacji Kultury Polskiej. Po uzyskaniu dostępu do niszy królewskiej przeprowadzono badania zasypiska zalegającego na poziomie użytkowym oraz zasypiska znajdującego się w krypcie pod tą niszą. Już podczas wstępnych oględzin kościoła w grudniu 1988 r. stwierdzono, iż trumny zawierające zwłoki króla zostały rozbite, zaś szczątkami pochówku nasycona jest ziemia zalegająca w otwartej krypcie pod niszą.

Rezultatem dokładnego przebrania wydobytego na powierzchnię zasypiska było pozyskanie licznych przedmiotów pochodzących z wyposażenia grobowego monarchy, m. in. czterech haftowanych srebrnych orłów (jeden z dobrze zachowanym herbem Ciołek), fragmentów szpady królewskiej, dużego fragmentu ostrogi, części wstęgi orderowej Orderu Orła Białego oraz bardzo dużej ilości strzępów materii należących do płaszcza królewskiego oraz obicia i wykładzin trumien. Odnaleziono również część XVIII-wiecznej trumny wraz z oryginalnym, połączonym uchwytem a ponadto zabezpieczono rozbitą, lecz zachowaną niemal w całości trumnę zewnętrzną, sporządzoną w 1938 r. na przewiezienie zwłok królewskich z kościoła św. Katarzyny w Leningradzie do Wołczyna. Wszystkie przedmioty za zgodą Ministra Kultury Białoruskiej SRR — W.A. Gilepa zostały przewiezione do Polski i złożone na Zarnku Królewskim w Warszawie. Pobrano także próbki ziemi, w których antropolog, dr Mirosław Parafiniuk z Zakładu Medycyny Sądowej Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie stwierdził obecność szczątków ludzkich, najprawdopodobniej Stanisława Augusta Poniatowskiego.

Badania na zewnątrz kościoła, prowadzone przez dr Aleksandra Krawcewicza dostarczyły danych dotyczących posadowienia budowli, usytuowania pierwotnego wejścia (od strony południowej), zmieniłone zapewne jeszcze w trakcie budowy. Odsłonięto także fragmenty XIX-wiecznego budynku bramnego oraz murowanego ogrodzenia kościoła z okresu, gdy po powstaniu styczniowym został on zamieniony na cerkiew prawosławną.

Kościół św. Trójcy w Wołczynie ma zostać odrestaurowany wspólnym wysiłkiem stron polskiej i białoruskiej. Badania zapewne będą kontynuowane.